

HERMANN RÓBERT

GÖRGEI ARTÚR ÉS CSÁNY LÁSZLÓ LEVELEZÉSE⁷⁷

II. KÖZLEMÉNY

(Befejezés)

38.

Pozsony, 1848. november 19.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Nagyszombatba küldök, méltóztassék Meszénát⁷⁸ Invalid ház parancsnokává kinevezni, és őt Budára rendelni, — én már tegnap őt értesítettem.

Fogalmazvány. MOL Csány-ir. IBA 677. hátlapján.

Bónis k[ormány]biztos úr⁷⁹ Nagyszombatba megy a csizmák iránt intézkedni. Meszéna kinevezését küldje meg s utasítsa a rok[kant] ház pénzbeli vagyonát Budára a minisztériumhoz.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 233.

b.)

Württemberg-huszárezredre⁸⁰ vonatkozó hivatalos iratot jóváhagyással megküldetik. — Meszénát érdeklő iratokat ma d[él]u[tán] 2 óráig küldje ide.

77 A forrásközlemény első része megjelent: Fons, 5. (1998) 1. sz. 107–152. p.

78 Meszéna János, báró (1785–1867), őrnagyi ranggal nyugalmazott cs. kir. százados, 1848. júl. 1-től Nyitra megye nemzetőr őrnagya, szept. 1-jén lemond, nov. 18-tól a nagyszombati katonai menház parancsnoka. A cs. kir. hadbírótság rangfosztásra ítéli. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 365. p.

79 Bónis Sámuel (1810–1879), a reformellenzék tagja, 1847–48-ban Szabolcs vármegye követe, 1848–49-ben a megye löki kerületének képviselője, az igazságügyminisztérium osztályigazgatója, 1848 szeptemberétől dec. végéig országgyűlési biztos a feldunai hadsereg mellett, 1849. jan. 16-tól Szabolcs megyei kormánybiztos, 1849. júl. 6-tól a feldunai hadsereg teljhatalmú országos biztosa. Várfogságot szenved.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 242/1.

c.)

A 6 U-os 2. számú gyalogüteg tisztii ajánlata átküldetik — jóváhagyással.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 243/1.

d.)

Egy kinevezés aláírva visszaküldetik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 245/1.

e.)

Róth Sándor és Foltinyi Alajos kineveztetései aláírva visszaküldetnek

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 252/1.

f.)

A soproni csempészet s a fél árnak a huszárok, felének az állodalom részére adatása iránt.⁸¹

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 255/1.

39.

Pozsony, 1848. november 20.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Bejelentett több visszaélési eset azon útlevelekkel, melyek személyleírás nélkül szoktak kiadatni. Ezek meggátlására, Főkörmánybiztos úrnak bölcs belátása alá terjesztem: nem lenne-e célszerű útlevélpéldányokat nyomtatni, melyekben a személyleírás a szokott mód szerint bennfoglaltatnék.

80 a 6. huszárezred

81 Csány ugyanezen a napon hasonló értelmű utasítást küldött Sopron megye közönségének is. uo. No. 254.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 55. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 697.

b.)

Visszaküldi egy kérdéssel a hozzá Bónis k[ormány]biztos úr N[agy]szombatba utazása iránt küldött iratot.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 665.

c.)

A nádosi és parndorfí dandároknak fejenként egy-egy meszely bort kér adatni kolera ellen.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 671. „B[áró] Luzsénszky korm[ány]-biztos azonnal rendelkezett. Tormay igazgató főorvost⁸² azonnal felszólította, hogy a kolera esetekről szakértőleg intézkedjék”.

40.

Pozsony, 1848. november 20.

Csány átíratái Görgeihez

a.)

A nyugalmazott tisztek esküformája közöltetik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 256/1.

b.)

Beke Mihály hadnagy az utászokhoz mint főh[adnagy] tétetik át. — A pauschalékat szüntesse meg a fővezér, mivel mindennel elláttatnak a zászlóaljak. — Egy muszka van a nádosi foglyok közt. Az előőrök a k[ormány]biztosi útlevéllal ellátott egyéneket ne tartóztassák fel.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 258/1.

82 Tormay (Krenmüller) Károly (1804–1871), 1832-től Tolna megye főorvosa, 1848. okt. 30-tól a feldunai hadtest törzsorvosa, dec. 17-től a hadügyminisztérium egészségügyi osztályának tanácsosa. Életrajzát l. *Antal-Zétény* 219. p.

c.)

Az edelsthalai lelkészt berendelte k[ormány]b[iztos] úr — szemmel tartandó mindenestre — ha szóknék, elfogatóndó.⁸³

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 264/1.

41.

Pozsony, 1848. november 21.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Karger 4-dik huszárezredbeli alezredes úrnak⁸⁴, a mellékletben idezárt kimutatása szerint tett költségét, tábor ellátására kerülhetetlenül szükségesnek találván, azt azon megkéretéssel terjesztem k[ormány]b[iztos] úr elébe, hogy hozzá jóváhagyását adván, megerősíteni méltóztassék.

Másolat. MOL Tiszáninneni nő. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 20/2. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 680. „Bónis kormánybiztos úrhoz utasított utalványozás végett és visszaküldetett ezen háttirattal”.

b.)

Az ide mellékelt Mille József, volt Sándor-ezredbeli kapitány⁸⁵ özvegyének folyamodását azon megjegyzéssel küldöm át tiszt[elt] k[ormány]biztos úrhoz, hogy ámbár miniszteri rendelet folytán azon folyamodványban érintett halotti évnegyedes fizetések már megszüntettek; tekintetbe véve mindaz[oná]l ezen kivételes esetet, midőn a megnevezett egyén táborozásban kapott betegségben halt el — ahhoz jóváhagyását adva, azt megerősíteni méltóztassék.

83 Az edelsthalai lelkésznek szóló utasítást l. uo. No. 263.

84 Karger, Ferdinand (1803–?), cs. kir. őrnagy a 4. (Sándor) huszárezredben, legmagasabb rangja honvéd ezredes, dandárparancsnok, 1849. máj. 1-jén nyugalmazták. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 361. p.

85 Mille (Mile) József (1806–1848), cs. kir. alszázados a 2. (Sándor) gyalogezredben, 1848. nov. 3-án Pozsonyban betegségben meghal. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 415. p. Mille feleségét Habermayer Máriának hívták.

Másolat. MOL Tiszáninenni nőr. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 21. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 710.

c.)

Sándor Mátyás főhadí porkolábbbá, Milász Jakab laktanya-gondnokává nevezését kéri.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 691. „Elfogadtatik”.

d.)

Lukinich Mihál k[ormány]biztos áttett levelét visszaküldi, a pomogyi töltés rontása iránt, melyben egyszersmind jelenti, hogy a pénztárákból a pénzeket bátor-ságos helyre vitette; de a Sopron megyei 1-ső alispán késlekedett [sic!], mire nézve nov. 22-két tette neki végrehajtás napul a megyei pénztárra nézve. Fraknóból 11 ágyút nov[ember] 20-án küldött Győrré.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 724.

42.

Pozsony, 1848. november 21.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Lukács által küldött levelek közltenek visszavárólag.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 271/1.

b.)

Az álladalmi magtárból történendő hajóterheléshez 12 őrt küldjön.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 276/1.

c.)

Kossuth levelét visszaküldi — mivel az a tisztí előleges díjazásról szól — intézkedjék.⁸⁶

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 278/1.

d.)

Kossuth levele vissza, Lukinics Mihályé átküldetik.
Magyar János részére nyílt rendelet az előfogatok iránt.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 279/1.

43.

Pozsony, 1848. november 22.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Van szerencsém Főkormánybiztos urat a következők iránt tisztelettel megkeresni:

1-ör Az utak és hidak elrontása végett Schweidel tábornok úr⁸⁷ mellé Wolfram országos mérnök úr rendeltetett. Az e munkálatra szükséges erő kiállítása végett méltóztassék a szükséges^a rendeleteket kiadatni.

2-or. A hosszú hideg éjszakák miatt az előőrsi helyeken *barakkokra* vagon szükség. Azoknak az illető parancsnokok által kijelölt helyeken felállítása — s a munkaerő utalványozása végett Főkormánybiztos úr rendeletezését tisztelettel ki-kérem.

Duka Tivadar tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 719. „bem[utattatott] 1848. nov. 22. Újlak. — 291. szám alatt felelve van. — Wolfram országos mérnököt egy nyílt rendelettel bocsátottam el, melynél fogva biztosan reménylem a kellő eredményt. — A barakkokra nézve tüstént fogok intézkedni, amint az illető parancsnokok által értesülve leszek a felállításnak helyéről és egyszersmind kérem Tábornok úr rendeletét az anyagokról, melyek a barakkokhoz szükségeltetnek. — Ordódy őrnagynak⁸⁸ jelentése s levelezése érdekes, kicsinenként megszűnvné lenni

86 Görgei ezzel kapcsolatos, nov. 15-én kelt felterjesztését és Kossuth nov. 18-án kelt válaszát közli *Hermann*, 1994. 938. p.

87 Schweidel József (1796–1849), cs. kir. őrnagy a 4. (Sándor) huszárezredben, 1848. okt. 16-tól honvéd ezredes, az ezred parancsnoka, nov. 1-jétől honvéd vezérőrnagy, a feldunai hadtest dandár-, majd hadosztályparancsnoka, dec. végétől betegszabadságon van, 1849 májusától Pest, majd Szeged, végül Arad helyőrségparancsnoka, az aradi vértanúk egyike. Életrajzát l. *Katona* I. 36. p. és *Bona*, 1987. 290–291. p.

^a a másolatban: kellő

Rebellen, már kön[igliche] Truppen-Kommando vezére. — Windisch-Grätz herceg tisztjeit elfogattam, mint az ellenséggeli cimboráskodásról alapos okoknál fogva gyanúsítottakat — Simonich⁸⁹ [!] pedig ilyes vétektől mentes köztisztviselőknél elfogatásával akarta eljárásomat visszatorlani, mi már magában igazságtalan, és politikai szempontból is részéről nem észéles cselekvés — de kitételének helye semmi esetre nem lehet”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 62.

b.)

4 darab hivatalos iratot közöl válaszáadás végett visszavárólag.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 717.

44.

Pozsony, 1848. november 22.

Csány átíratái Görgeihez

a.)

Wolfram mérnököt nyílt rendelettel elbocsátotta. A barakkokról fog intézkedni, csak helyükről tétessék jelentés. Windisch-Grätz tisztjeit⁹⁰ elfogatta. — Meszéna őrnagy a napokban már lemehetne a ház vagyonával Budára. Ordódy levele visszaküldés mellett közöltetik. — A katonai kihágások iránt nevezzen ki 24-re 4 főtisztet, ezekhez a polgári hatóságok részéről szintén 4 fog k[ormány]b[iztosilag] kinevezni.

Tiltsa meg azonban a faistállók további építését

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 291/1.

b.)

Neulinger galoppin⁹¹ kineveztetése.

88 Ordódy Kálmán (1814–1871), cs. kir. főhadnagy, honvéd őrnagy, a feldunai hadsereg dandárparancsnoka, majd Lipótvár várparancsnoka. Várfogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 255. p.

89 Simunich, Balthasar von, 1850-től báró (1785–1861), cs. kir. altábornagy, hadosztály-, majd hadtestparancsnok.

90 ti. Windisch-Grätz cerova-lieszkói birtokának tisztviselőit.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 294/1.

45.

Pozsony, 1848. november 23.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Bárczay János alezredes, a feldunai hadsereg 3. dandárának parancsnoka⁹² november 23-án a következő, 101. számú jelentést juttatta el a hadsereg főparancsnokságához:

Mínekutána a Száz őrnagy zászlóaljától a honvédek sorába igen kevés egyének léptek által, a többiek pedig önkéntesek lévén, további szolgálatot tenni vonakodnak, okul adván, hogy a többi önkéntes csapatok úgyis már többnyire hazabocsájtattak, errevaló nézve [!] alázatosan kéretik a főparancsnokság, hogy ha ezen zászlóaljjal intézkedni méltóztatna.

A dandárhoz tartozó zászlóaljakon a jelenlegi szolgálat igen terhes lévén, alázatosan kéretik a főparancsnokság, hogy ha a helybe levő, s jól rendezett 15-ik honvédzászlóaljt a dandárhoz csatolni és a Száz őrnagy zászlóaljánál lévő fegyvereket ezen zászlóaljnak általadatni méltóztatna.

Bárczay alezredes úr hivatalos iratát van szerencsém közlés végett visszavárolag oly megjegyzéssel által küldeni: hogy ha főkormánybiztos úr beleegyezését kinyilatkoztatja, én a Száz-féle zászlóaljnak mindazon egyéneit, kik a honvédekhez átlépni nem akarnak, fegyverátadás feltétele alatt hazabocsájtandom, ti. ha szolgálati idejük kötött szerződés szerint már lejárt volna.

91 Neulinger, Gustaw Adolf (1816–?), kilépett cs. kir. tisz, 1848 júniusában önkéntes a Lo Presti szabadsapatban, majd a 13. (Hunyadi) huszárezredben, 1849. jan. 16-tól százados, parancs-
őrtiszt a feldunai hadtestnél, márciustól újoncozási és pótlóvázási felügyelő Miskolcon. Élet-
rajzát l. *Bona*, 1988. 438. p.

92 Bárczay János (1812–1886), cs. kir. százados a 4. (Sándor) huszárezredben, legmagasabb
rangja honvéd ezredes, dandárparancsnok, 1849. febr. 2-án kilép. Életrajzát l. *Bona*, 1987.
353. p.

Duka Tivadar tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 798. „érk. nov. 25. Pozson. — Nem tudni, lett-e belőle, mert tanácskozásba nem vettük”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 65.

b.)

Van szerencsém 2 előléptetési ajánlatot megerősítés végett főbiztos úrnak át-küldeni.

Eredeti tisztázat. No. 320/112. MOL Csány-ir. IBA No. 765.

c.)

A hadügyminiszteri f[olyó] h[ó] 20-án 1821. szám alatt kelt rendeletnek mását, van szerencsém Főköormánybiztos úrnak tudomás végett általküldeni.⁹³

Duka Tivadar tisztázata. No. 335. MOL Csány-ir. IBA No. 797.

46.

Hely és dátum nélkül [Pozsony, 1848. november 23.]

Csány átirata Görgeihez

Báró Luzsénszky Alajos október 20-kán Parndorfban őrnaggyá lett kinevezetéséről tőlem egy bizonyítványt kér. — Én emlékezem, hogy ő őrnaggyá lőn; de miért nem publikáltatott, vagy publikáltatott-e, azt nem tudom. — Ha Móga tábornagytól átvett irományok közt ennek valami nyomára lehetne jőni, kérem azonnal közölnetni.⁹⁴

93 Mészáros levelének másolatát l. az irat mellett és MOL II 147. Vegyes iratok. 10. doboz. Tiszáninneni nemzetőri kerület iratai. No. 1. Parancsok, folyamodások és jelentések. No. 24. Mészáros azt közölte a levélben, hogy engedélyezi Görgeinek „a szükségelt térképek vagy egyéb okmányok beszerzésére, nemkülönbén kémek, futárok vagy egyéb minőségben rendkívülieg eljáró személyek fizetése-, jutalmazására, szóval minden nélkülözhetlen kiadásokra nézve” az utalványozás korlátlan jogát.

94 A táborban lévő biztosok okt. 22-én javasolták az OHB-nak Luzsénszky Lajos (1821–1879), nem pedig Luzsénszky Alajos (?–1856) térparancsnok őrnagyi kineveztetését. Az Országos Nemzetőrségi Haditanács (= ONÖHT) a jelentést okt. 23-án áttette 914. szám alatt a HM-hez, amely okt. 24-én kelt válaszában közölte, hogy miután a HM-nek nincsenek ismeretei Luzsénszky Lajosról, mert egyik névtárban sem szerepel, kéri az ONÖHT felvilágosítását, „valljon ki

A vegyes küldöttség alakítására nézve tegnapi kérésemet oda módosítom: méltóztassék még ma három katonatiszti egyéneket kinevezni, kik holnapi napon a város teremében Pozson városa által a Honvédelmi Bizottmánynak bepanaszolt katonai kihágások és károsítások érdekében a tisztí vizsgálatot teljesíthessék.

Ordódy pénzt kér.

Fogalmazvány, az utolsó sor ceruzával. MOL Csány-ir. Vegyes. Iktatva uo. F. Ikv. No. 314/1.

47.

Pozsony, 1848. november 24.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Miután értesemre esett, hogy Csesztéből (Schattendorf) Pilán keresztül a Fehér-hegyen egy szekérút létezne, melyen ágyúkat is lehetne szállítani, ezennel megkérem Kir[ályi] biztos urat, hogy annak elrombolására kirendeltetni szíveskedjék

1-ör Soupper vezérkari százados úr⁹⁵ mellé egy biztost, ki véle Csesztébe azonnal véle [sic!] ránduljon, és a fentebb érintett munka teljesítésére^a a százados úr által meghatározandó szükséges munkaerőt a kellő szerszámmal kirendeljen;

2-or a megkívántató fogatokat és

3-or nehány biztos kalauzt.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA No. 762. „feleltem 352. sz. a. — Az intézkedés megtörtént. nov. 24. Pozson”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 70.

légyen és hol létezik az illető egyén?” Az ONÖHt okt. 30-án küldte vissza a jelentést a HM átiratával és a kérdés megismétlésével együtt Csálynak, 6655/n.ő.t. szám alatt. MOL Csány-ir. IBA No. 405. Csány nov. 6-án azt válaszolta, hogy Luzsénszky Lajost Móga alkalmazta térparancsnokul, s állítólag már korábban is a seregnél szolgált. MOL OHB 1848:2527., fogalmazványa MOL Csány-ir. NIF.

95 Soupper Sándor (1824–1879), kilépett cs. kir. hadnagy, a szabadságharcban honvéd vezérkari őrnagy. Várfogságot szenved, 1850-ben szabadul. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 295. p.

^a Ez a szó a másolatból tévedésből kimaradt.

b.)

Miután értesemre esett, hogy a vasúti állomásokon beszálló utasok úti levelére kevés gond fordítatik, bátorkodom Főköormánybiztos urat oly intézkedések megtételére tisztelettel felkérni, hogy Szeredtől kezdve az állomások mindenikén az útlevelek vizsgálása — biztos egyénektől — pontosan kezeltesen.

Duka Tivadar tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 778. „érkezett nov. 24. 848. Pozson”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 71.

c.)

Figyelmébe ajánlom főköormánybiztos úrnak

1-ör Pick zsidót, vasvári kereskedőt, ki sót csempész az ellenség táborába.

2-or. A vasvári hercegi urodalmi tisztet az alatta levő személyzettel.

3-or A boldogasszonyi (Frauenkirchen) kasznárt, valamint az ottani ferenciek zárdáját is, hol Jellačić megvendégeltetett.

4-er A széplaki pápista papot.

—
Van szerencsém egyúttal Friedrich alezredes kérelmét s illetőleg nyilatkozatát Főköormánybiztos úrnak visszavárólag áttenni, az arra vonatkozó véleményt tisztelettel kikérvén. Ugyan e célból ide mellékeltetett Pagon őrnagy kérelme is.

Waldberg őrnagy⁹⁶ ide csatolt előléptetési ajánlatát szíveskedjék Főköormánybiztos úr aláírva mellékleteivel együtt visszaküldeni.

Duka Tivadar tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 806. „370. sz. bem[utattatott]. nov. 24. 848. Figyelmeztetni és megkérdezni Ullmant” Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 72.

d.)

A Württemberg 6-ik huszárezrednek mellékletben idezárt kérelmét azon megjegyzéssel van szerencsém tisztelt kormánybiztos úrhoz általküldeni, hogy azt, mint jelen nehéz körülményekben a legméltányosab alapon keletkeztet, nem csupán azon ezredre, hanem az egész seregbeli lovas katonaságra kiterjesztve, hozzájárul-tával megerősíteni méltóztassék.

96 Waldberg Károly (1797–1884 után), kilépett cs. kir. őrnagy, 1848. szept. 27-től honvéd őrnagy, a 15. honvéd zászlóalj parancsnoka, 1849. jan. 22-től dandárparancsnok a feldunai hadtestben, máj. 1-jétől alezredes, jún. 2-től ezredes, a hadügyminisztérium táborkari osztályának vezetője. Várfogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 334. p. és *Gelich* III. 437. p.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 776. „érk. 24. nov. Pozson. — feljenti a Bizottmányhoz”. Másolat. MOL Tiszáninneri női. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 25.

e.)

Szíves beleegyezése folytán, van szerencsém az ide mellékelt fölterjesztést aláírás végett általküldeni, hogy azt a Honvédelmi Bizottmányhoz áttétethessük.

Duka Tivadar sk. tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 774. „Érkezett nov. 24-én 1848. Pozson — Az 1 pengő xr. patkópénz”.

48.

Pozsony, 1848. november 24.

Csány átíratái Görgeihez

a.)

A tirolí tisztek kinevezése helyeseltetvén, a beleegyezés aláírással nyilvánítatik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 322/1.

b.)

A vadászcsapat jeles tette iránt. Nagyszombatban a megtámadást 27-re várják. Az ellenség proklamációi közöletnek, melyeket az egy jegyző által akart szétoztatni. Holnap (25.) Fölrévbe 600 főnyi csapat indul. Élelmezése honnan fog történni? Az egy krajcár patkópénz helyeseltetik előre — felterjesztetik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 327/1.

c.)

Egy híradás küldetik át.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 241/2.

49.

Pozsony, 1848. november 25.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Beleegyezése következtében van szerencsém a két nyugdíjazott Friedrich alezredes és Pagon⁹⁷ őrnagy urakat eskületétel végett Főkormánybiztos úrhoz utasítani; — mit ha teljesítendnek, kegyeskedjék a számukra rendelt nyugdíjnak további ki-fizetését elhatározni.

Duka Tivadar tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 796. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 79.

b.)

A Württemberg 6-dik huszárezredbeli kovácsok kérelmét ide mellékelve azon megkereséssel van szerencsém tisztelt kir[ályi] biztos úrhoz általküldeni: miszerint tekintethe véve azt, hogy szolgálatjok sokkal terhesebb, mint az ezredi alorvosoké; de hatásukat tekintve is nem csekély befolyással bírnak, — kérésöket, mint méltá-nyost, hozzájárultával megerősíteni; s fizetésöket a seregbeli alorvosokéval egyenlő fokra emelni méltóztassék, annál is inkább: minthogy már a régi láb szerint is egyenlő fizetést húztak, most azonban amazoké felemeltetvén, ezek tetemesen kevesebbet kapnak.

Másolat. MOL Tiszánineni nőr. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 26. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 843.

c.)

Az ide mellékelt hivatalos iratot van szerencsém azon megjegyzéssel általküldeni, hogy ha Főkormánybiztos úr a Szász-féle zászlóalj III-k századának hazabocsátásába beleegyez — miután határidejét kitöltötte — annak továbbszállításáról rendelkezni szíveskedjék.

Duka Tivadar tisztázata. MOL Csány-ir. IBA 789. (Iktatva nov. 24-i dátummal).

97 a másolatban: Magon

50.

Pozsony, 1848. november 25.

Csány átirata Görgeihez

Átküldetik egy tudósítás és egy kinevezés.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 254/2.

51.

Pozsony, 1848. november 26.

Görgei átirata Csányhoz

Sebők István százados, a Gömör megyei önkéntes mozgó nemzetőrség 1-4. századainak megbízásából november 25-én Körtvélyesen kelt beadványában közölte Görgey Kornél őrnaggyal, a feldunai hadsereg 6. dandára parancsnokával, hogy Gömör megye hét századnyi önkéntes mozgó nemzetőrségéből négy század nyolc heti, három század nyolc havi szolgálatot vállalt. Tudatta, hogy a négy század szolgálati ideje néhány napon belül lejár, s kérte Görgey őrnagyot, tegye meg az intézkedéseket ezek hazabocsáttatása érdekében. Görgey őrnagy másnap, november 26-án Köpcsényből a hadsereg parancsnokság „jóindulatú figyelmébe” ajánlotta a beadványt.

Amint az ide mellékelt hivatalos iratokból kiviláglik, a gömöri zászlóalj négy századának is ideje eltelvén, hazakívánkozik, s én részemről — hivatkozva főkoránybiztos úr [olyó] h[ó] 26-án 263-ik. sz[ámú] levelére, ezeket is elbocsátom, el főleg azért, mivel a fennebbi zászlóalj egyénei többnyire vagyonosb osztálybéliék lévén, a katonai sanyarú élethez szokni nem tudnak; s Görgey őrnagy úr is, kinek dandári parancsnoksága alá vannak rendelve, kinyilatkoztatta: hogy ellenes megátámadás s visszavonulásunk esetében őket mindig jóval előbb elküldené.

Duka Tivadar eredeti tisztázata. Mellette Sebők István és Görgey Kornél ismertetett beadványai. MOL Csány-ir. NIBA d. sz. „26. nov. — 4 század eleresztetik. — 3 it maradván — de az elsőknek fegyverei elvetetni rendeltetnek”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 83.

52.

Pozsony, 1848. november 26.

Csány átirata Görgeihez

Esztergomi önkéntesek leszállíttatása iránt az intézkedés meg fog tétetni — de a megye költségén.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 263/2.

53.

Pozsony, 1848. november 27.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Következő értesítésre vagyok bátor Főkörménybiztos urat figyelmeztetni:

1-ör. Paoli Uher hohentetteni paraszt zabot, szénát, szalmát sat. csempész az ellenség táborába, oda ma is 40 szekér takarmány szállíttatott.

2-ör. Jano Gabrof szinte ott lakó paraszt pedig ökröt, s általában szarvasmarhát csempész, nem ártana egyébiránt az ottani kasznárra s vadászra is ügyelettel lenni.

3-ör. Stomfánál — amit az ellenség kaphat, hajókon szabadon elviszen.

4. Lob helységi pap néhány nap előtt 3 vasastisztet 26 emberrel megvendégl.

Stomfán 233 átcsempészendő birka Ebener Károl által felfedeztetvén, Pozsonyba hajtattott, sajnos azonban, hogy az így kezünkre került jószágból, az ígért 1/3 rész maiglan ki nem adatott, mi ha nem történnék, mindenestre elidegenítheték tőlünk azon embereket, kik egy kis anyagi jutalomért ellenségünknek ártani ügyekeznek.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 88. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 831.

b.)

Az ide mellékelt illetéki ábrázolatot azon megkereséssel van szerencsém tisztelt Körménybiztos úrhoz általküldeni, hogy annak minél előbbi létrejöttét s a hadseregnél leendő használatását hatályos hozzájárultával kieszközölni méltóztassék, — annál is inkább: minthogy a jelen rendszabály s ezen újabb terv között ügyis

nem nagy a különbség, s a hadseregnél lesz bizonyos alap, melyen a munkálatok összehangzásban folytathatnak.

Eredeti tisztázat. S 30. MOL Csány-ir. Vegyes. Mellette az illetménytervezet. „ezen tervet átvizsgáltatni rendeltetett”.

c.)

Azon, tisztelt uraságotól kért rendeletemet, melyben visszavonulás esetében a hadsereg útja és állomási helyei vagynak kijelölve, ezennel átküldeni bátorodom, azon megjegyzéssel, miszerint ezen állomási helyek, valamint a szállásolandó katonaság száma is, Kolb élelmezési főfelügyelő úrral⁹⁸ már közöltettek, s ő a szükséges teendők rögtöni fogatosítását meg is ígérte.

Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 135. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 828.

d.)

Kinevezéseket küld át aláírás végett.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 830.

54.

Pozsony, 1848. november 27.

Csány átirata Görgeihez

A tisztek kinevezései küldettek vissza.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 302. Ugyanezen a napon egy másik levelet is iktattak, tartalmi kivonat. nélkül. uo. 292/2

55.

Pozsony, 1848. november 28.

Görgei átiratai Csányi László fő kormánybiztosnak

a.)

Esterházy őrnagy úr⁹⁹ hivatalos iratát Zofcsák százados úrnak¹⁰⁰ jelentésével van szerencsém fő kormánybiztos úrnak oly megkereséssel átküldeni, hogy a szükséges intézkedéseket megtenni szíveskedjék.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 91. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 857.

b.)

Látomozás végett átküldi Kypke őrnagy¹⁰¹ felterjesztését a huszárok csizmaszükségletéről.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 858.

56.

Pozsony, 1848. november 28.

Csányi átirata Görgeihez

Teilt den Brief des nach Malaczka gesandten Spions Roszenitz.¹⁰²

99 Esterházy Pál (1806–1877), gróf, kilépett cs. kir. huszárszázados, 1848. jún. 18-tól nemzetőr őrnagy, okt.-tól a komáromi önkéntes mozgó nemzetőrök parancsnoka, nov. 6-tól őrnagya, a csapatából alakult 18. honvéd zászlóalj parancsnoka. 1849. jan. 30-tól alezredes, dandárparancsnok a komáromi várórségben, máj. 25-től ezredes, hadosztályparancsnok. Komáromi kapituláns, emigrál. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 143. p.

100 Zofcsák József (1791–1881), honvéd százados, a komáromi löszergyár parancsnoka, 1849. szept. 13-tól őrnagy. Komáromi kapituláns. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 343. p.

101 Kypke, Alexander (1805–?), cs. kir. százados a 10. (Vilmos) huszárezredben, legmagasabb rangja honvéd alezredes, 1849 jan. elején kilép. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 362–363. p.

102 Helyesen: Rosowitz. Ugyanitt 128. szám alatt található Rosowitz nov. 27-i jelentésének kivonata: „Teilt den Bericht über den bisherigen Erfolg seiner Sendung mit.”

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 131. Elképzelhető, hogy azonos a tartalmi kivonat nélkül iktatott levéllel. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 321/2.

57.

Pozsony, 1848. november 29.

Görgei átirata Csányhoz

Visszavonulásunk esetében következő mennyiségű tűzifára leszen hadseregünknek szüksége, mit oly hozzáadással közleni bátorkodom, hogy szükséges rendeleteket jó előre megtéetni szíveskedjék.

Szerdahelynél tíz öl

Csütörtökön húsz öl

Somorján tizenöt öl

Getténél hat öl, végre

Nyárasdnál két nap egymás után kell négy-négy öl tűzifa.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 93. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 854., nov. 28-i dátummal.

58.

Pozsony, 1848. november 29.

Csány átirata Görgeihez

Stivkovics jelentése átküldetik visszavárólag.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 334. Ezen a napon egy másik, tartalmi kivonat nélkül iktatott levelet is írt Görgeihez. uo. No. 330.

59.

Pozsony, 1848. december 1.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Hogy Nagyságod táborunkba működő Tormay, Karsay¹⁰³, Arányi¹⁰⁴ és Kanka¹⁰⁵ orvos urak előléptetésére a hadügyminisztériumnál lépést tett ahhoz hozzájárulok. — Czindery Pál orvost¹⁰⁶ eljárása hanyagsága tekintetéből nem ajánlhatom.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 364. A „Kinek küldetett a levél?” rovatban ugyan nincs név, de a tartalom alapján valószínűsíthető, hogy Görgeinek szól.

b.)

Ordódy levelét a melléklettel visszaküldöm — Nyitrából is mennek a nemzetőrök haza, — a tolnaiak kivétel, kik még 14 napra megmaradnak. Azért tessék a hazabocsátásuk iránt kiadott parancsot ide módosítani. — A zempléni féléves vadászokat nem tartom elfogadhatóknak.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 371. Csány ezen a napon még két, tartalmi kivonat nélkül iktatott levelet írt Görgeinek. uo. No. 367., 389.

103 Karsay Lajos (1820–1860), orvos, sebészdoktor, tábori főorvos. Életrajzát l. *Antal-Zétény*, 146. p.

104 Arányi Lajos (1812–1887), a pesti egyetemen a kórbonctan rendkívüli tanára, 1848-ban előbb a budapesti önkéntesek főorvosa, majd tábori főorvos, 1849 januárjától komáromi kórház-igazgató főorvos, Életrajzát l. *Antal-Zétény*, 91–92. p.

105 Kanka Károly (1817–?), segédorvos a bécsi szemészeti klinikán, 1848 nyarán a dunántúli nemzetőrség főorvosává nevezik ki, 1849 márciusától törzsorvos. Életrajzát l. *Antal-Zétény*, 145. p.

106 Czindery Pál (1810–?), cs. kir. katonaoorvos, 1848. jún.-tól az 1. honvédszászlóalj főorvosa, nov. végén engedély nélkül Pestre távozik, 1849 májusától kórházi főorvos. Életrajzát l. *Antal-Zétény*, 106–107. p.

60.

Pozsony, 1848. december 2.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

A mellékletben idezárt kérelmét a Wasa-gyalog-¹⁰⁷ és a Wilhelm-huszárezred-beli¹⁰⁸ orvosi karnak azon megkéréssel van szerencsém általküldeni, hogy tekintvén azok méltányos kérését, miszerint ők is úgy fizetésekkel, mint rangban, s honvédorvosokkal egy lábra állíttassanak, aztat megerősíteni méltóztassék.

Másolat. MOL Tiszáninneni nőr. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 37. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 910.

b.)

Közli a Honvédelmi Bizottmánynak egy levelét, visszavárva.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 921.

61.

Pozsony, 1848. december 2.

Csány átirata Görgeihez

A pozsoni újon alakítandó lövészcsapat iránt és a posoni nemzetőrség szolgálata iránt.¹⁰⁹

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 400.

107 A 60. (Wasa) gyalogezred 1. zászlóalja szolgált a feldunai hadtestben.

108 a 10. (Vilmos) huszárezred

109 Görgei 1848. dec. 2-án jelentette Kossuthnak, hogy néhány pozsonyi lakos egy olyan vadászcsapat alakítását ajánlotta fel, amely a békekötésig szolgál. Az egy századból álló csapat meg is alakult, és 1849 januárjától a Középponti Mozgó Seregben, a későbbi II. hadtestben szolgált. Görgei levelét közli *Hermann*, 1994. 946. p.

62.

Pozsony, 1848. december 3.

Görgei kísérőirata Csányhoz

a.)

Nagyszombati élelmezési ügyvivőség folyamodványát ide mellékelve tisztelt fő[ormány]b[iztos] úrhoz arántai [sic!] intézkedés végett ezennel általküldöm.

Másolat. MOL Tiszáninneni nő. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 38. Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No.

„Átküldi intézkedés végett a n[agy]szombati ügyvivőség folyamodványát, hogy az élelmezési tárház számára tett szállításokért 27.000 f[orintot], ezenkívül 300. és kimért húsért 4343 f[orin]t 45 3/5 x. fizetessék ki.”

63.

Pozsony, 1848. december 3.

Csány átirata Görgeihez

Rendelkezzék, hogy dec[ember] 4-én Malackáról 3000 m[érő] gabna [sic!] elszállíttathassék. — Brezova, Miava, Ótura felé a sereg egyik szárnyát ki kellene terjeszteni. — A fuvarosok eltévedt lovaírók kérdést tétessen a táborban, nincsenek-e ott?

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 403.

64.

Posony, 1848. december 6.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Szegedy alezerekes úrnak¹¹⁰ jelentése szerint van szerencsém a következő egyéneket dicsőítőleg [!] megemlíteni, kik magukat hazájuk iránti hűség- s kötelességteljesítés által különösen kitüntették:

gátai lelkész Bazilits Lukács
a lajtafalusi jegyző, Kuzó Ferenc
a - // - bíró Martinkovits, —
fájdalom, hogy az utóbbi az ellenség által elfogatván, ügyünkhözi ragaszkodá-
sának áldozatul esett.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 116. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv.
No. 1008.

b.)
Legalább száz lótararót kér vétetni az útegekhez.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 985.

65.

Pozsony, 1848. december 6.

Csány átiratai Görgeihez

a.)
./. , // . és .///. alatti csatolványok megküldetnek, a .//. Lenk csempészeti esete,
.///. alatt Repetzky¹¹¹ érdekes vizsgálata a holicsi és sasvári uradalmi tisztek iránt.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 455.

b.)
Ide mellékelve Trencsén megye köz[önsé]ge tudósítása megértésül [?] küldetik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 463.

110 Szegegy Imre (1812–1878), cs. kir. százados a 9. (Miklós) huszárezredben, legmagasabb rangja honvéd ezredes, dandárparancsnok, 1849 január közepén kilép. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 370. p.

111 Repetzky Ferenc (1801–?), Nógrád megyei főpénztárnok, 1848-ban a füleki kerület képviselője, nemzetgyűlési biztos a dunántúli, majd feldunai hadtest mellett, 1848. dec. 30-tól Hont, a 1849. febr. 5-től Heves, ápr. 4-től Nógrád megye kormánybiztosa, a hétszemélyes főtörvényszék bírója.

66.

Pozsony, 1848. december 7.**Görgei átiratai Csányhoz**

a.)

A katonaság szállítására szükséges ma délután egy órára 10 pár lovat a vasút indóhelyére rendelni, mit avégből van szerencsém F[ő]k[ormány]biztos úrral tudatni, hogy íránta a kellő intézkedést megtéetni méltóztassék.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 119. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 986.

b.)

A hadügyminiszter felhívását közli.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 1027.

Csány december 9-én is írt Görgeinek, de az iktatókönyvben a levél tartalmáról nincs bejegyzés. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 490.

67.

Pozsony, 1848. december 10.**Csány átirata Görgeihez**

Visszakérőleg Zichy Herman¹¹² levelét közli — az orsz[á]gyűlési határozatot a trónváltoztatásra nézve¹¹³ — úgy a hadü[gy]m[ini]sz[t]e[r]nek az élelmezés tár-

112 Zichy Hermann, gróf (1814–1880), 1848-ban a Vas megyei mozgósított nemzetőrség egyik zászlóaljának parancsnoka, őrnagyi ranggal (ő maga az alezredesit használta), 1848 decemberétől szolgálaton kívül, később cs. kir. kamarás, valóságos belső titkos tanácsos, magyar királyi udvari kancellár. — Zichy Hermann, Szombathelyen, 1848. dec. 8-án kelt levelében a határvédelem megvizsgálására kiküldött Albrecht Vilmos százados Vas megyei körútjáról számolt be. MOL Csány-ir. IBA 1076.

113 Az országgyűlés 1848. dec. 7-én Kossuth javaslatára úgy határozott, hogy nem ismeri el I. Ferenc József trónra lépését, mert az új uralkodó csak az előző uralkodó halála vagy a nemzet beleegyezése esetében léphet trónra, és csak azt tekinthetik királynak, aki megesküszik az

gyában hozzá intézett levelét is visszaküldje — az elsőt, mert a nyomatás elkészik — a 2-ra válaszolni kell, a sereg nyilatkozata váratik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 511.

68.

Pozsony, 1848. december 10.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Értésemre esett, hogy Stomfán egy teljesen fölszerelt könyomda létezik herceg Pálffy birtokában, — mit avégbül van szerencsém önnek tudtára adni, hogy ezen könyomdának most, midőn ilyenre nagy szükségünk van, az állodalom hasznára fordítását bölcs ítéletéhez képest elhatározni és kieszközölni méltóztassék.

Kossuth elnök úrnak Önhöz írt levelét a király leköszönése és a hadsereg nyilatkozata tárgyában, — köszönettel visszaküldöm.¹¹⁴

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA 1110. „Bemut[attott] dec. 11-kén 1848. Pozson. — Magánytulajdon — nem lehet elvenni”.

b.)

Az országgyűlés határozatát visszaküldi, továbbá a minisztérium élelmezés tárgyában Sopron város panaszára kelt levelét és Zichy Herman kormánybiztosét.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 1059.

ország törvényeire és megkoronáztatja magát. Közli Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés. Szerk.: Beér János – Csizmadia Andor. Bp., 1954. 325–327. p. Kossuth még dec. 5-én kérte Csányt, hogy Görgeivel együtt a hadsereg nevében bocsássonak ki nyilatkozatot a trónváltás érvénytelenségéről, s levelében megfogalmazta a nyilatkozat szövegét is. Görgei és Csány dec. 10-én tették közzé a nyilatkozatot. Kossuth levelét közli KLÖM XIII. 649–651. p., a feldunai hadtest nyilatkozatát *Pap* II. 261–263. p.

114 Kossuth dec. 5-én kelt levelét közli KLÖM XIII. 649–651. p. Görgei és Csány ennek felhasználásával (több helyen szó szerinti átvételével) készítették el a feldunai hadtest dec. 10-i nyilatkozatát.

69.

Pozsony, 1848. december 11.

Aulich Lajos ezredes¹¹⁵ átiratai Csányhoz

a.)

Az 54-ik honvédszászlóaljtól Buttler őrnagy úr¹¹⁶ jelentése szerint 74 egyénnek (./ alatt kapcsolattott a névjegyzék) szolgálati ideje kitelvén, hazabocsáttatásukat kéri.

Méltóztassék ennél fogva főbiztos úr mihamarább véleményét eziránt kijelenteni, hazabocsáthatók-e a nevezett egyének? vagy nem?

Görgei tábornok úr hivatalos távollétében

Eredeti tisztázat. 826/K 307. MOL Csány-ir. IBA 1111. Mellette a 74 személy névsora.

b.)

A lipótvári várparancsnok hivatalos jelentése szerint ugyanott 17 politikus fogoly van, kik amellet, hogy köztük jelesebb foglyok levén, több figyelmet is igényelnek, még a katonaság ügyis szűk helyét is elfoglalják.

Méltóztassék ennél fogva kir[ályi] főbiztos úr véleményét ez ügyben mihamarabb kijelenteni.

Görgei tábornok úr hivatalos távollétében.

Eredeti tisztázat. 845/K 306. MOL Csány-r. IBA 1101. Mellette Beyer Rupert lipótvári parancsnok dec. 8-án kelt, A 746. számú levele. A foglyok Trencsén megyeiek voltak. Csány Görgeihez dec. 13-án intézett válaszát ld. ott.

115 Aulich Lajos (1793–1849), cs. kir. alezredes a 2. (Sándor) gyalogezredben, ekkor ezredes, hadosztályparancsnok a feldunai hadseregben, később vezérőrnagy, hadtestparancsnok, majd a Szemere-kormány hadügyminisztere. Az aradi vértanúk egyike. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 95–96. p. és *Katona* I. 29–30. p.

116 Buttler, Alexander (1818–1890), kilépett cs. kir. főhadnagy, 1848. szept.-ben az Ung vármegyei önkéntes mozgó nemzetőrök őrnagya, nov. 26-tól a részben ezekből alakult 54. honvédszászlóalj őrnagya, 1849. jan.-tól dandár-, jún. 20-tól hadosztályparancsnok. A szabadságharc leverése után Bajorországba száműzik. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 119. és 410. p.

70.

Pozsony, 1848. december 12.

Csány átirata Görgeihez

Most érkezett I rendbeli jelentés közöltetik visszakérőleg.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 555.

71.

Pozsony, 1848. december 13.

Görgei átirata Csányhoz

Az ide mellékelt, első dandár irányában tett rendelkezést azon megjegyzéssel van szerencsém tisztelt fő kormánybiztos úrhoz általküldeni, miszerint azt, mint méltányost, hozzájárultával megerősíteni, s ide visszaküldeni méltóztassék.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 1105. (Melléklet nincs). Másolat. MOL Tiszáninneni nő. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 54.

72.

Pozsony, 1848. december 13.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Két iromány áttekintés végett visszakérőleg megküldetik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 565/2.

b.)

Tábornok úr távollétében Aulich ezerekes úr neve alatt kelt, hozzám intézett levélben kérdés tételék róla, mi történjen a Lipótvárban létező 17 polit[ikus] fogolal? [sic!] — Minthogy ott a hely szűk, már az őrszem[élyzet]nek megszorítása nélkül nem lehetséges, őket Pestre, a József épületébe tartom szállítandónak. — Továbbá Buttler őrnagy úr jelentése szerint az 54. honvéd zászlóaljából 74 egyének,

kitelvén szolgálatbeli idejök, hazabocsáttatni akar. Megvallom, ezt nem értem — ha honvédek, akkor idejök ki nem telhetett, ha pedig azok olyanok, kik honvédekké nem alakultak — azon esetben íthagyva az íthagyandókat, azokat elbocsátandónak vélem. — Bibra ezredes úrnak¹¹⁷ úti levele eránt írtam a H[on]v[édelmi] Biz[ottmány] elnökének és a hadügyminiszter úrnak. Feleletül tegnap vett levelére — minthogy is Bibra ezredes úrról azt vélem a hallottak után, hogy senki nálánál seregink számának és hiányainak elárulására alkalmasabb nem lenne, azért az úti levelet megtagadandónak véleményezem.

Sk. hátirat Aulich Lajos dec. 11-i átiratán. MOL Csány-ir. IBA 1101. Iktatva MOL Csány-ir. F Ikv. No. 574.

73.

Pozsony, 1848. december 14.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Miután értésemre esett, hogy Szentgyörgytől Máriavölgybe egy szekérút létezne, melyen ágyúkat is lehetne szállítani, ezennel megkérem Kir[ályi] biztos urat, hogy annak elrombolására kirendeltetni szíveskedjék

1-ör Eisenhut György hadnagy mellé egy biztost, ki véle azonnal Szentgyörgyre ránduljon, és a fentebb érintett munka teljesítésére, míg a munka tart, naponta legalább száz embert fejszékkel, fűrész-, ásó- és kapával kirendeljen;

2-or a megkívántató fogatokat és

3-or néhány biztos kalauzt.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. KLI No. 179. Másolat. MOL Görgey-I. Elnöki lev. No. 129.

b.)

Wohlmuth százados¹¹⁸ és Simon őrnagy úr¹¹⁹ Valentovits nádasi kasznárróli véleményadása Ordódy őrnagy úr által elküldetvén, — Főbizt[os] úrnak ezennel hivatalosan átszolgáltatik.

117 Bibra, Karl, báró, cs. kir. ezredes, 1848 okt. közepéig Lipótvár parancsnoka.

118 Wohlmuth Márton (1807–1850), cs. kir. főhadnagy a 48. (Ernő) gyalogezredben, okt. 17-től

Eredeti tisztázat. 928/K 343. MOL Csány-ir. Vegyes. Mellette Wohlmuth százados dec. 8-án Nádason kelt jelentése Simon őrnagyhoz arról, hogy Valentovitsot kezdetben gyanúsnak tartotta, de Simon őrnagy az ellenkezőjéről győzte meg, és Simon őrnagy dec. 9-én kelt utóirata azzal a megjegyzéssel, hogy Valentovits Wohlmuth századosnak „mindjárt Nádasra jöttünkkor gyanúsnak látszott”.

74.

Pozsony, 1848. december 14.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Az 1135. és 1136. számok, az elsőbb az illetővel tudatás, a másik tudomás végett átküldetnek.¹²⁰

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 587.

b.)

Eisenhut hadnagynak az utak elrontására történt kiküldetése tárgyában.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 599.

c.)

Az újoncállításhoz a Sándor-gyalozezred ezredesc¹²¹ által onnan ezredéhez rendelt tisztet visszarendelni kéretik.

al-, nov. 1-jétől főszázados az ezred 3. zászlóaljában, 1849. febr.-tól különböző békebeosztásokban ténykedik. Vizsgálati fogságban hal meg. Életrajzát l. Bona, 1988. 664. p.

119 Simon András (1795–1849), cs. kir. főszázados a 48. (Ernő) gyalozezred 3. zászlóaljában, 1848. okt. 24-től őrnagy, zászlóaljparancsnok, 1849. jan. 5-től dandárparancsnok, majd a feldunai (később VII.) hadtest főhadiszállás oszlopának parancsnoka. Szélütésben hal meg néhány nappal alezredesi kinevezése előtt. Életrajzát l. Bona, 1987. 292. p.

120 Az említett iratok tartalma a következő volt: „1135. Belügyminisztérium, 11741/B. A 397. számra. Bauer Alajos hadnagynak vezetéknévét Parasztyra változtatását megengedi, s érte járó 3 pftot beszedetni kéri. Budapest, de. 10. 1848. — 1136. hadügyminiszter. Mattavovszky számoló helyébe Seyfried Károly 37-ik sorozati számoló számvevősegédi ranggal és 30 plengőlförin|nyi havidíjjal áttétetik”. MOL Csány-ir. BA. Ikv.

121 Aulich Lajos

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 602.

75.

Pozsony, 1848. december 15.

Görgei átirata Csányhoz

Am 16-te December marschiren die in Pressburg stationirten Brigaden folgendermaßen über die Schütt:

Brigade Bárczay 3656 M[ann] 100 Pf[erde]

am 16-te nach Sommerein

-//- 17-te Rasttag

-//- 18-te -//- Szerdahely

die Brigade *Kosztolányi*¹²² u[nd] *Guyon* 6450 M[ann] 480 Pf[erde]

am 16-te in Luipersdorf (Csütörtök)

-//- 17-te -//- Szerdahely

-//- 18-te -//- Vásárút.

Die am *rechten Donauufer* stationirten *Brigaden*:

vom 16-te angefangen:

Brigade *Karger* in Halbthurn 1478 M[ann] 780 Pf[erde]

Brigade *Szegedy* -//- Nickelsdorf 3027 M[ann] 800 Pf[erde]

Brigade *Görgey* -//- Ragendorf 2700 M[ann] 630 Pf[erde]

Brigade *Zichy* -//- Ung[arische] Altenburg 3154 M[ann] 600 Pf[erde]

In welchen benannten Orten auch die Verpflegung der obigen Brigaden zu bewirken ist.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. Vegyes. Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 192.

122 Kosztolányi Móric (1806–1884), cs. kir. százados, 1848. aug. 27-től honvéd őrnagy, a dunántúli önkéntes mozgó nemzetőrség parancsnoka, okt. 30-tól honvéd alezredes, 1849. jan. 28-tól ezredes. Komáromi kapituláns. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 208. p.

76.

Pozsony, 1848. december 15.

Csány átirata Görgeihez

Miképp tetessék rendelkezés a Nádasról elvonult sereg élelmezése iránt.
Lipótvár kiigazítása hiányosan megy, kell-é erő vagy eleség?
Windisch-Grätz vadászat végett volt Schlosshofban.
Jellačić revue-t¹²³ tartott.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 605.

77.

Pozsony, 1848. december 16.

Görgei átirata Csányhoz

Miután értésemre esett, hogy Dubovánál egy szekérút létezne, melyen ágyúkat is lehetne szállítani, ezennel megkérem Kir[ályi] biztos urat, hogy annak elrombolására kirendeltetni szíveskedjék

1-ör Eisenhut György hadnagy mellé egy biztost, ki véle azonnal Dubovára ránduljon, és a fentebb érintett munka teljesítésére, míg a munka tart, naponta legalább 100 embert fejszékkel, fűrüsszel [!] etc. kirendeljen;

2-or a megkívántató fogatokat és

3-or néhány biztos kalauzt.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 137. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 1145.

123 seregszemlét

78.

Győr, 1848. december 24.

Bayer József őrnagy¹²⁴ átirata Csányhoz

Szegedy dandárparancsnoktól azon jelentést vettük, miszerint Szabadi helysége előtt két, Sina-féle major létezik, melyből az itt tanyázó nagyszámú juhnyájnak tegnap el kellett volna hajtatnia. Értésülvén azonban erről, az e vidéken őrködő Miklós huszárbeli [sic!] százados, Fekets¹²⁵, az akol elébe öröket rendelt, s az esetet bejelenté.

Minélfogva alázatosan kéretik a t[el]j[h]atalmú kormánybiztos úr a szükséges intézkedéseket minél előbb megtéetni, avégett, hogy ezen, vonalunkon igen túl eső örök felváltása káros késedelmet ne szenvedjen.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 1163. Német fordítás. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 241. Hátirat a tisztázaton: „Győr, 24. dec. felelet. — Minden felfelé hajtani szándokolt marhát az állodalom részére elfoglalni. — elvonulás előtt a terményeket meggyújtani, hol faluégéstől félni nem kelljen, és az épületeket meggyújtani nem kell. — A felelet a generálisnak küldendő”. Az aznap kelt válaszevél tartalmáról tájékoztat még az alább közölt, 318. számú bejegyzés.

79.

Győr, 1848. december 24.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Berichtet, daß nach Aussage des Spions der Angriff Übermorgen Statt finden wird.

124 Bayer József Ágost (1821–1864), kilépett cs. kir. hadnagy, 1848. szept. 20-tól honvéd vezérkari főhadnagy, okt. 20-tól százados, nov. 18-tól őragy, 1849. jan. 15-től alezredes, a feldunai hadtest vezérkari főnöke, ápr. 17-től ezredes, a feldunai hadtest vezérkari főnöke. Várfigságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 100–101. p. és *Villányi András*: Bayer ezredes. Bp., 1937.

125 Fekets János (1807–1890), cs. kir. főhadnagy a 9. (Miklós) huszárezredben, 1848. nov. 15-től al-, dec. 16-tól főszázados, 1849. jan. 1-től őrnagy, majd a 18. (Attila) huszárezred szervezője, júl. 1-jétől alezredes. Várfigságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 144. p.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 317. Csány fogalmazványainak iktatókönyvében erről a napról két, Görgeihez intézett levél szerepel, mindkettő tartalmi kivonat nélkül. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 653., 655.

b.)

Daß alle auf dem Wege des Rückzuges befindlichen Depots, die die Ortschaften nicht gefährdeten, anzuzünden, das Vieh zurückzutreiben, besonders jene, die beabsichtigt sind, den Feind zu anführen. General Perczel¹²⁶ trifft den 26-te in Pápa, 27-te Tétre [sic!], 28-t. Raab ein.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 318.

80.

Győr, 1848. december 25.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Hogy a marcaltői munkálatok mielőbb befejeztethessenek, okvetlenül szükséges az ezeket vezető mérnökök szigorúbb felügyelése s nagyobb buzgósága.

Miért is bátorkodunk a tisztelt K[ormány]biztos urat figyelmeztetni, hogy ezen cél elérésére a legbiztosabban vezető út az volna, ha az illetőknek a szokásos napi-
díjak megengedtetnének.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 1172. „Győr, 25. dec. 848. — Intézkedés történt”. Német fordítás. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 244.

b.)

Fekets 9-ik huszárezredbeli százados úr — akire a Zsejken levő Sina-féle takarmány leégetését s a marháknak Győrré hajtását bízam — harminckilenc ökröt, s a szentpáli majorból mintegy kétezer juhot hajtattott Győrré s mentett meg az ellenség elől.

126 Perczel Mór (1811–1899), reformpolitikus, 1848-ban a belügyminisztérium rendőri osztályának vezetője, képviselő, honvéd ezredes, majd vezérőrnagy, hadtest-, majd hadseregparsnoks. 1849 augusztusában emigrál, 1867-ben hazatér, képviselő lesz. Életrajzát ld *Bona*, 1987. 564–565. p. — Perczelt Kossuth rendelte fel a Mura mellől a feldunai hadtest megerősítésére 1848. dec. 16-án.

Kéretik hivatalosan Főkormánybiztos úr, az ezen marhát béhajtók jutalmául valamely összeget kivetni, mely azután az illető legénység közt ki fog osztatni.

Eredeti tisztázat. K 420. MOL Csány-ir. IBA 1184. „Érk. dec. 26. 1848. Győrben. — Írni Görgei tábornok főparancsnok úrnak, hogy a jutalom meghatározását tőle várom és annak kifizetését meg fogom rendelni”. Csány ilyen értelmű levelét ld. alább.

81.

Győr, 1848. december 25.

Csány levele Görgeihez

Csány fogalmazványainak iktatókönyvében erről a napról két, Görgeihez intézett levél szerepel, mindkettő tartalmi kivonat nélkül. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 656., 675.

82.

Győr, 1848. december 26.

Görgei átirata Csányhoz¹²⁷

Győrött nem egyesülhettünk, mert ágyúinkat veszélyeztetnők, ha még tovább is itt maradnánk: de egyesülhetünk Sárkányon, ha Perczel holnap, 27-kén Gyomótnak, Csótnak, Teszérnek Tamásira; és holnapután, 28-kán Romándnak, Bánknak, Szombathelynek¹²⁸ — Kisbérre megy. 29-kén Sárkányra, hová Horváth őrnagy úr¹²⁹ 1 divízió¹³⁰ huszárral, 1 ágyúüteg- és 1 gyalog zászlóaljjal, már 28-kán érkezik.

127 A levelet Csány eredetiben vagy másolatban valószínűleg elküldte Perczelnek, s így került Mészáros Károly okmánytárába.

128 Ez természetesen nem a Vas megyei Szombathely, hanem a Veszprém megyei magyar és német falu, amelynek ekkor 1800 lakosa volt: *Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára*, melyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leíratik. Pest, 1851. IV. k. 150. p. — A közlés mellett található német fordításban tévesen Steinamanger áll.

129 Horváth János (1815–1875), cs. kir. százados a 9. (Miklós) huszárezredben, dec. 1-től őrnagy, 1849. febr. 2-től alezredes, júl. 10-től honvéd ezredes. Várfigságot szenved. Életrajzát l. *Bona*,

Ha pedig kocsikra tehetne szert, úgy holnapig tovább mehetne, ti. egész Románra, s mindjárt 28-kán érkezhetnék Sárkányra.

Közli [*Mészáros Károly*]: Geheim-Archiv der ungarischen Revolution. Ergänzungsblätter der Pesther Zeitung. Ausgegeben Montag den 24 September 1849. Nro. 1. 3. p., *Mészáros Károly*: Kossuth levelezése a magyar szabadságharc karvezéréivel 1848–1849-ben. Ungvár, 1862. 40. p.

83.

Győr, 1848. december 26.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

A zsejki pusztáról — az ellenség elől elhajtott marhákat kísérő huszároknak megjutalmazásában kész örömmel beleegyezvén — felkérem tábornok fővezér urat, hogy e tekintetből egy bizonyos összeget meghatározni, s arról engem — ki kifizettetését azonnal megrendelendem — tudósítani méltóztassék.

Eredeti tisztázat. (Elküldetlen?) MOL Csány-ir. Vegyes. d. sz.

b.)

Die Kaschauer und Sároscher Freiwilligen haben durch das Repräsentantenhaus die Erlaubniß erhalten — sich in das Lager des Minist[er] Mészáros zu begeben.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 326.

1987. 174–175. p. — Horváth különítményét a 9. (Miklós) huszárezred két százada, az 1. pesti önkéntes mozgó nemzetőrzászlóalj (a későbbi 66. honvédszászlóalj) és a 6. hatfontos lovasüteg alkotta.

130 A huszárezredek négy, egyenként kétszázados osztályból álltak, amelyeket a vezénylő törzstisztről ezredesi, alezredesi, 1. és 2. őrnagyi osztálynak neveztek.

84.

Bábolna, 1848. december 27.**Görgei átirata Csányhoz**

Ha Perczel tábornok úr velünk egyesülni akarna, az legkönnyebben így történhetne, ha Perczel tábornok úr ma Tamásira érvén, holnap Nagy-Bicskére, vagy egészen Sárkányig menne, ezen utóbbi helyen tartván magát, valamint én Bánhidán és F[első]gallán meg Neudorf és Tata mellett tartóztatom az ellenséget, hogy a főváros védelmére szükséges intézkedések azalatt megtörténhessenek.

Horváth őrnagy mint portyázó megy Fehérvárra a fővárost dél s nyugot felé biztosítandó a netalán Veszprimnek tolakodó ellenség ellen.

De ha Perczel tábornok úr jobbnak vélte Veszprimbe visszahúzódni Pápáról, akkor Horváth védi a sárkányi szorost, és tán Perczel táb[ornok] úr lesz oly szíves a fővárost dél s nyugodt [sic!] felé biztosítani.

Eredeti sk. tisztázat. MOL Csány-ir. Vegyes.

85.

Győr, 1848. december 27.**Csány átirata Görgeihez**

Mitteilungen in Betreff der von Bábolna abzuführenden Gestüttpferde, und Bemerkungen hinsichtlich der Brandlegung in den Dörfern.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-I. Iktatókönyv No. 354. Csány fogalmazványainak iktatókönyvében erről a napról egy, Görgeihez intézett levél szerepel, tartalmi kivonat nélkül. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 685.

86.

Bicske, 1848. december 29.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Én a Honvédelmi Bizottmánynak, ebben a polgári hatalomnak képviselője a táborban — napi parancsban következők kihirdetésére kérem fel Tábornok vezér urat hivatalosan.

1-er. Porosz herceg nevét viselő gyalog ezred azon zászlóaljja, mely magát gyáván védtelen [folyó] hó 28-án Bábolnán az ellenség előcsapatának fogolul megadta Széll őrnagy¹³¹ parancsnoksága alatt — becstelennek nyilvánítatik, az egész magyar hadsereg és az ország előtt és Széll őrnagy, kit a haza általi előléptetésével megkülönböztetésre gyáva magaviseletével érdemtelenné tette, akármikor térend is vissza a fogságból, haditörvény elejbe álltandó [sic!].

2-r. Azon Császár nevet viselő huszárosztály¹³², mely a magyar huszár, el lehet mondani világszerte híres nevét gyává gyalázatos megszaladásával bémocskolta — Tábornok úr által katonai szabályok szerint legszigorúbban büntetés alá vonandó — az osztályparancsnok pedig, ki gyáva megszaladásával helyett, hogy élete feláldozásával törekedett volna a nemzet dicsőségét hőstettekkel növelni, a haza sz[en]t ügyét vitézségével elősegíteni — rossz példája által az első szaladók közé tartozván, okot s alkalmat adott a gyalázatos botrányos eset bekövetkezésére, hadi törvény elejbe állítandó.

3-r. Az ágyúüteg mellett tüzérség¹³³ tisztje szinte haditörvény elejbe vonadó — a tüzérség pedig hasonlóul a gyáván megfutamodott Császár-huszárokkal együtt, Tábornok úr által a legszigorúbb büntetéssel sújtandók.

Ha az említett osztály, zászlóalj és tüzér ütegen kívül lett volna, ki hasonló cselekedettel hasonló büntetésre tette volna magát érdemessé — az szinte a fentebbi eljárás alá esik.

Ezt kívánja tőlünk a magyar nemzet és a sereg becsülete — ezt az igazság és példaadás, melyet az események fejlődésére adni kötelesek vagyunk.

131 Széll József (1813–1886), cs. kir. alszázados a 34. (Porosz herceg) gyalogezredben, honvéd őrnagy, egy ideig a 34. gyalogezred 1-2. zászlóaljának parancsnoka, 1848. dec. 28-án Bábolnánál a 2. zászlóalj élén sebesülten fogságba esik. Várfogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 310. p.

132 Az 1. (Császár) huszárezred 1. őrnagyi osztálya ugyanis megfutott Bábolnánál.

133 Az ütközetben az 1. tizenkétfontos üteg (parancsnoka Kovácsy György százados) és a 4. lovasüteg (parancsnoka Faváry József százados) vett részt.

Sk. fogalmazvány. MOL Csány-ir. NIF. Iktatva MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 351. „Mitteilung jener Punkte, die dem ganzen Armeekorps zu veröffentlichen sind bezüglich jener Truppen-Abteilungen, die sich bei dem Rückzug von Raab schandvoll benommen”.

b.)

Mitteilung hinsichtlich der Auskundschafts-Anstalten; — bittet zugleich um Gegemitteilung der Ereignisse.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 335.

87.

Bicske, 1848. december 30.

Görgei átirata Csányhoz

Azt hallom, hogy Perczel tábornok úr serege Mór alatt megverett s Székesfehérvár felé nyomult.¹³⁴ Ha az igaz, akkor a győztes ellenség rövidebb vonalon elébb jöhet Budára, mint Perczel tábornok úr. Ezen rövidebb út Mórtól Lovasberénynek, Martonvásárra vezet. Hogy tehát a győztes ellenség Perczel tábornok urat el ne vágja a fővárostól, holnap *Válra* küldök egy dandárt, mely cirkálót küld Lovasberénybe, valamint a Csákvárott fekvő dandár Zámoly felé cirkáltat.

Ha az ellenség már Lovasberényben volna, úgy a váli dandár azonnal Martonvásárra megy, Perczel tábornok úr hátrálását a főváros felé födezendő.

Ezen hátrálás érdekében csak egy igénytelen észrevételem van. — Perczel tábornok úr serege vagy együtt van, vagy széjjelverett: ha együtt van, akkor jól [sic!] volna egyenesen Martonvásárra, ha pedig széjjel van, Ercsénnek Tétényre húzódni.

A lovasság és az ágyúk rögtön húzódhatnak Mártonvásárra [sic!]. De ez csak nézetem.

Mindenesetre jó volna valami bizonyost meg tudhatni Perczel tábornok úrtól.

Eredeti sk. tisztázat. MOL Csány-ir. Vegyes.

134 Kossuth 1848. dec. 29-én mind Görgeit, mind Perczelt ütközet vívására szólította fel. Görgei közölte Kossuthnal, hogy az általa megjelölt feltételek mellett nem tud ütközetet vívni. Perczel anélkül, hogy szándékáról Görgeit értesítette volna, dec. 30-án Mórnál szembeszállt a Jellačić vezette I. hadtesttel, s annak két dandárától katasztrofális vereséget szenvedett.

88.

Bicske, 1848. december 31.

Görgei átirata Csányhoz

Bátorkodom Főkormánybiztos urat hivatalosan arra fölkérni: méltóztassék egész tekintélyével oda munkálni, hogy ha rendelkezése következtében a nép mellettünk fölkel: ezen népfölkelés ne másra használtassék, hanem egyedül minden, az ellenségtől Buda felé vezető fő- vagy mellék- vagy erdei utaknak, fazúzással, elárkolással, torlasszal, minden haladék nélkül leendő elzárására.

Görgey István eredeti tisztázata. MOL Csány-ir. Vegyes.

89.

Pest, 1849. január 1.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Aufforderung zur Mitteilung warum G[eneral] Perczel durch den G[eneralen] Görgei nach Ofen berufen wurde.¹³⁵

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 380.

b.)

Mitteilung in Betreff der Entfernung des L[andes]-V[erteidigungs]-A[usschuß] von Pesth, und der Absendung einer Deputation ins feindliche Lager.¹³⁶

135 Görgei — emlékirata szerint — 1849. jan. 1-jén Tétény és Hamzsabég között találkozott Perczellel, aki útban volt a fővárosba. *Görgey Artúr* I. 272–273. p.

136 Az országgyűlés 1848. dec. 31-én határozott a főváros elhagyásáról és székhelyének Debrecenbe áttételéről. Egyszersmind Batthyány Lajos gróf javaslatára úgy döntött, hogy öttagú küldöttséget indít Windisch-Grätz herceg, tábornagyhoz, az ellenséges fővezérhez, a békefeltételek megtudakolása végett. Windisch-Grätz jan. 3-án Bicskén nem volt hajlandó hivatalosan fogadni a küldöttséget, s közölte a küldöttekkel, hogy feltétlen alávetést (Unbedingte Unterwerfung) követel. Kossuth nem értett egyet a küldöttség kiküldésével, s valószínűleg ezért nem értesítette róla a feldunai hadtest parancsnokságát.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 390.

90.

Budapest, 1849. január 3.

Csány átirata Görgeihez

Csaplovics hadbírónak¹³⁷ átdott 130 p[engő]l[orintot], 19 d[ara]b aranyt Danielisz ezredes úrnak¹³⁸ adatni kívánja.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 821.

91.

Pest, 1849. január 5.

Csány átirata Görgeihez

Mitteilung des Beschlusses von Seite des L[andes]-V[erteidigungs]-Ausschusses: die Hauptstädte nicht ohne Schwertstreich aufzugeben.¹³⁹

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 398.

137 Csaplovics Lajos, ügyvéd, 1848. okt. 1-jétől hadbíró hadnagy a 13. és 14. honvédszászlóaljnál, okt. 31-től főhadnagy a 34. (Porosz herceg) gyalogezrednél, decembertől hadbíró százados a feldunai hadtest törzsénél. 1848–49. fordulóján elhagyja a sereget. Életrajzát közli *Bona*, 1987. 712. p.

138 Danielisz János (1800–1861), a feldunai hadtest, majd a főszereg főhadbiztos, honvéd ezredes. Emigrál, hazatérése után várfogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 131. p.

139 Kossuth 1849. jan. 4-én utasította Csányt, hogy a hadsereg ne adja fel harc nélkül a fővárost. Közli KLÖM XIV. 30–32. p.

92.

Vác, 1849. január 5.

Görgei átirata Csányhoz

A hadi működések jövőre egymástól elágozva vévén irányokat, a hadsereg szükségei pedig minden józan számítás szerint nemcsak hogy csökkenni nem, hanem inkább meggyülni fognak, miután a felszerelési hijánokon [sic!] kívül már-már az élelmeztetés körüli fogyatkozással kelletik küzdegni, annál fogva kikerülhetetlen szükséggé vált, hogy a hadműködési pénztár a kívánt pénzalappal s pedig a lehető legrövideb idő alatt elláttassék.

Kapcsában ennek mostanra 600 ezer p[engő]l[orinto]t kelletik igénybe vennem, s oda terjesztenem kérésemet, hogy az Országos Honvédelmi Bizottmány olyképp intézkedjék, hogy a netalántán időről időre felmerülendő szükséges akadozás nélkül fedeztethessék.

A tér, mely a feldunai hadsereg és az Országos Honvédelmi Bizottmány közt eddigelé volt, foganatba vett legújabb intézkedések által nagyon is hosszúra nyújtott, s engem kettőztetett figyelemre s óvatos eljárásra utal, annál inkább, mivel a jövővel elszántan akarván szembeszállani, legalább a pénz dolgában semmi eventualitás által meglepetni nem akarok.

Ennek elkerülésére a választandó út előttem kétes sem lévén elhatároztam, hogy a hadjárásom útjába mintkét [sic!] oldalról elérhetőleg eső közpénztárokat egy általam máris kinevezett s működéseit nyomban megkezdendő vegyes bizottmány közbejövételével magamhoz húzzam, a hadsereg minden jövedője biztosításául, s ezen elvből kiindulva magokra a bányavárosokra kiterjeszteni eljárásomat, sőt, az Országos Pénzverőházra tenni kezemet, mit mindazáltal úgy kívánok foganatba venni, hogy magamat az országos hatalom csak kifolyásának tekintvén, mindaddig, még a hadsereg, tekintőleg a hadműködési pénztár az Országos Honvédelmi Bizottmány által szükségei idomában kielégítőleg fizetési eszközzel fedezve leend, a magamhoz vont, országos pénztárakban találtató öszvegek az Országos Pénzverő Intézetel együtt csak letéteményül szolgáljon, s csak akkor fordíttassék valóságos használatra, ha váratlanul minden egyéb segélypénzforrások végképpen elapadnának. Ugyanazért ezek továbbá is az Országos Honvédelmi Bizottmány teljhatalmú renddelkezése alá állítva mardván, erősen hinni okom van, hogy e részbeni, már megkezdett eljárásomat az Országos Honvédelmi Bizottmány nemcsak célszerűnek elismerni, s abban továbbá támogatni, hanem saját hozzájárulásával az ügyet, fontosságát tekintve, felkarolni fogja.¹⁴⁰

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. Vegyes.

93.

Debrecen, 1849. január 10.

Csány levele Görgeihez

Pestet a Tábornok úr a diszpozícióban foglalt terv ellen 6-ka helyett éjjél előtt elhagyván, — az álladalomnak millió értékű vagyona maradt az ellenségnek martalékul, mert miután az összes magyar sereg nem bátorkodott mérkőzni az ellenséggel, kívánni nem lehetett, hogy Perczel tábornok úr 6000 emberrel tarthassa Budapestet.

A morális hatásnak általam a tanácsban felhozott nagysága csakugyan sokkal fontosabb, mint azon okok, melyek Önt a főváros feladására indították, — ezt jelenben a nemzet fájlalva rosszallja, — a história pedig szigorúan ítélend felette. — De van még idő mindent jóvá tenni, de azt Tábornok úrnak ifjú korához, ismert bátorságához, jeles elmebeli tehetségéhez illő erélyességgel kell felhasználni. — Engedje meg Tábornok úr, hogy én, az elaggott veteranus, barátságosan mondhassam, hagyjon fel azzal a napjainkban nem alkalmazható Scipio-tervvel¹⁴¹, — hisz az kivihetetlen, és ha kivihető is lenne, Bécsben megjelenésével mentve lenne a sereg? — és mentve az ország? — Nem, mert azon sereg, melyet Ön annyira demoralizáltak nyilatkoztatott Vetter tábornoknak¹⁴², hogy azzal Budapestet megtartani nem lehet, — a sáncokkal erősített, kellő számú ágyúkkal és katonákkal ellátott Bécs ellen a siker reményével küzdeni nem lehet. — Aztán minő ingatag alapra fektetett számítás a bécsi népek és proletariátusnak segedelme.¹⁴³

140 Ezen a napon Danielisz János ezredes, a feldunai hadtest főintendása is levélben kérte Csányt, „hogy ezen hadjárás sikeres folytatására a szükséges pénzforrást nyitva tartani méltóztasson, nehogy a szükséges pénznek hiányában oly tájon, ahol semmi szükséges províziók nincsenek, e hadsereg szükségbe és ezáltal elkedvetlenedésbe essen”. Külön kérte, „hogy amennyire csak lehet, apróbb bankjegyeket méltóztasson számunkra parancsolni”. MOL. Csány-ir. NIBA d. sz.

141 Publius Cornelius Scipio, aki később Karthágó felett aratot győzelméért az Africanus melléknévet kapta, saját földjén, Afrikában verte meg Karthágó hadseregét.

142 Vetter Antal (1803–1882), cs. kir. alezredes a 37. (Máriássy) gyalogezredben, okt. 10-től honvéd vezérőrnagy, Kiss Ernő távollétében a bánzági csapatok főparancsnoka, majd a honvéd vezérkar szervezője. Legmagasabb rangja honvéd altábornagy, a főszereg, majd a déli hadsereg fővezére. Emigrál. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 329–330. p.

Vácról hozzám intézett levelére nem felelhettem — mert beteg valék, — beteg vagyok most is, — alig írhatok, de nem akartam elmulasztani, jóllehet nehezen esik ahhoz néhány őszinte sorokat intézni, mivel hosszabb időt töltöttem eléggé barátságos viszonyban, — jóllehet egészen más kilátással, mint az valósult. — Ön 600.000 f[orin]tot kíván, miután pénztárát én Pesten ellátám, — és Répásytól¹⁴⁴ elvett pénzekkel azt szaporította. Itt még a sajtó fel nem állított, — de felállított volna is s elegendő pénz lenne rendelkezésre — soha nem tanácsoltam volna 600.000 f[orin]tnak küldését, — hiány, pénzbeli, táborunkban soha sem volt, — pedig én el sem fogadtam volna annyi mennyiségű pénzt. Önnek többje van most, hogy sem a velünk leendő csatlakozásig azt felhasználhassa.

Jöjjön Ön mielőbb, itt van Önnek helye, én vágyok Ön után, vágyok lelkemből, — Önnek itt a helye — itt kell megmenteni a nemzetet. — Önt egy komoly és nem kalandori szerep illeti meg. — Önnek meg kell menteni a hazát.

Ön körül árurol van, azt tudja, — én is tudom, — 2 hó óta, — tudja-e Ön, ki ez? — valószínűleg, aki mielőbbi csatlakozását legkevésbé tanácsolja, — én gyanítom, de félre a gyanúsítással, — gyanúsításból, amíg meg nem fogok teljesen győződni, nevet soha említeni nem fogok.

Várva várom Önt, — mentjük meg a hazát, melyet ok nélkül, alap nélkül mondanak sokan arra érdemtelennek, — soha nemzet szabadsági harcban nem mívelt annyit, mint a jelen ivadék, — legyen Ön neve Magyarország történetének rózsaszínű lapján, — várva várják Önt jobbjaink.

Kálmánt¹⁴⁵ ajánlom Önnek, — ajánlom lelkem lelkéből, nálam vannak kötelezővényei, nálam javait illető legfontosabb irományai; — én öreg, beteg ember vagyok, beteg lélekben, testben, — alig várom, hogy átadhassam nekie.

143 Görgei ugyanis azt javasolta a jan. 2-i haditanácson, hogy csak Perczel megerősített hadteste meg Répásy tartalékhadteste vonuljon vissza Szolnokig. A feldunai hadtest a főváros kiürítése után vonuljon Vácra, majd északnyugat felé, igyekezzen felmenteni Lipótvárat, s a vár kiürítése után biztosítani a bányavárosokat. Emellett vonjon el minél nagyobb erőket a főhadszíntérről, hogy így megakadályozza Windisch-Grätznek Debrecen, a kormányzat székhelye elleni támadását. Az akcióval ugyanis azt a látszatot keltheti, hogy esetleg Bécs ellen nyomul. A haditanácsra l. Barta István: Az 1849. jan. 2-i haditanács és a főváros kiürítése. HK, 68. (1955) 76–88. p.; *Hermann*: Csány 202–203. p.

144 Répásy Mihály (1800–1849), cs. kir. őrnagy a 6. huszárezredben, 1848. szept. végétől az ezred ideiglenes parancsnoka, okt. 12-től ezredes, a feldunai hadtest dandárparancsnoka, nov. 1-jétől honvéd vezérőrnagy, lovassági főfelügyelő. 1848. dec. 28-tól a tartalék hadtest parancsnoka, 1849 jan. végétől márc. elejéig a Középponti Mozgó Sereg, majd az ebből alakuló II. hadtest parancsnoka, később ismét osztályfőnök a hadügyminisztériumban. Kolerában halt meg. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 282–283. p.

A sors legjobb áldása kísérje Önt, tisztelt Tábornok urat hozzánk — egyesülve meg fogjuk menteni e hazát, — eldarabolt erővel a históriának csak neveltséges lapokat szolgáltatunk.

Isten szegény hazánkkal.

Sk. fogalmazvány. MOL. Csány-ir. NIF

94.

Debrecen, 1849. május 24.

Csány levele Görgeihez

Görgei Artúr tábornok úrnak, a magyar seregek fővezérének

Reszkető kézzel írok, mert beteg vagyok, beteg erősen, Balassa¹⁴⁶ tanácsa szerint 26-án innen megindulva kis állomásokban Pestre utazok, hova már több napok előtt indulni akartam.¹⁴⁷

Lelkemből örülök Önnel, tisztelt barátommal találkozhatni, mennyi közölnivalóm leend!! — persze, ez csak kicsinenkint történhetik.

Buda tehát be van véve; mikor a törököktől visszavettük, egész Európa részt vőn visszavételében, a várserég körülbelül Hentziéhoz¹⁴⁸ hasonló volt, a várparancsnok egy *renegátus schweizi*, az *ostromló* sereg 22 ezeret veszített — minő különbség!!¹⁴⁹

145 Schmidegg Kálmán, gróf (1827–1855), cs. kir. hadapród a 4. (Sándor) huszárezredben, 1848. szept. 24-től hadnagy, okt. 16-tól főhadnagy, 1849 jan. 1-jétől alszázados, később Görgei parancsértisztje. Emigrál. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 531. p. — Schmidegg Csány gyámfia volt.

146 Balassa János (1814–1868), sebész, egyetemi tanár, az orvosi kar igazgatója, 1848. máj. 5-től 1849 jún. 1-jéig a vallás- és közoktatásügyi minisztérium tanácsosa. Életrajzát l. *F. Kiss Erzsébet*: Az 1848–1849-es magyar minisztériumok. Bp., 1987. 489. p.

147 Csány Pestre érkezésének pontos dátuma nem ismert. Máj. 30-án már a fővárosból írt Kosuthnak. Közli: Budavár bevételének emlékezete 1849. S. a. r.: Hermann Róbert – Pelyach István – Tirts Tamás. Szerk.: Katona Tamás. Bp., 1989. 552–554. p.

148 Hentzi von Arthurn, Heinrich (1785–1849), cs. kir. vezérőrnagy, Buda várparancsnoka, az ostromban halálos sebet kap. — Hentzi családja svájci volt, ő maga azonban Debrecenben született.

149 Abdurrahman pasa származásáról több, egymásnak ellentmondó adat ismert. Egyes források szerint olasz, más források szerint svájci, megint más források szerint albán származású renegát

Kálmánunkat ne engedje bemenni az ezeredhez¹⁵⁰, vegye a kancelláriába, igen tisztelt barátom, vegye kérem oda, bizon, veendi hasznát, méltóztasson tudtára adni, hiszem, hogy lelki nyugalmat szerzend nékie, jó és eszes férfiú, mit tehet arról, hogy nincs elég erős testalkotása.

Áldja meg az Isten Önt, áldja meg a hazát, s engedje, hogy én mielőbb karolhassam.

Hű tisztelője

Csány

Eredeti sk. tiszlázat. „bem. 26/5. 49. Budán”. MOL H 115. Görgei Artúr iratai. 2. doboz. d. sz.

volt. Az ostromsereg pontos veszteségei nem ismertek.

150 Schmeidegg Kálmánt, Csány gyámfiát. L. a 143. jegyz.

Levéltári rövidítések jegyzéke

1848–49.	HL Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai
BA Ikv.	Csány-ir. Beadványok iktatókönyve
F. Ikv.	Csány-ir. Fogalmazványok iktatókönyve
KLI	Csány-ir. Komáromban lefoglalt iratok
NIBA	Csány-ir. Nem iktatott beadványok
NIF	Csány-ir. Nem iktatott fogalmazványok
Elnöki lev.	Görgey-lt. b/30. fasc. Görgey Arthur tbk. mint a feldunai m. kir. hadtest parancsnokának egyik elnöki levelezője. 1848. nov. 8.–1849. jan. 25.
Csány-ir.	MOL H 103 Csány László kormánybiztos iratai
Görgey-lt.	MOL P 295 A Görgey-család levéltára. Görgei Artúr gyűjtemény
IBA	Csány-ir. Iktatott beadványok
Hadparancs jkv.	Görgey-lt. b/35. fasc. Az 1848–49. magyar feldunai, utóbb VII. hadtest (Görgei Artúr, Gáspár, Pöltenberg tábornokok) eredeti hadparancs jegyzőkönyve. Dispositions Protokoll
HM Ált.	MOL H 75 Hadügyminisztérium. Általános iratok
Iktatókönyv.	Görgey-lt. b/31. fasc. Az 1848/9. magyar feldunai, utóbb VII-ik hadtest (Móga, Görgei Artúr, Gáspár, Pöltenberg tábornokok) eredeti iktatókönyve [sic!]
MOL	Magyar Országos Levéltár (Budapest)
OHB	MOL H 2 Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány és Kormányzóelnökség iratai
Tiszáninneni nő. ker. ir.	MOL H 147 Vegyes iratok. 10. doboz. A tiszáninneni nemzetőri kerület iratai
Vegyes	Csány-ir. 14. doboz. Vegyes iratok

Könyvészeti rövidítések

- Antal–Zétény* [Antal Lajos]–Zétény Győző: A szabadságharc honvéd-orvosai. Bp., 1948.
- Barta, 1952* Barta István: Kossuth és Csány. In: Századok, 86. (1952) 593–687. p.
- Bona, 1987* Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49. 2. kiad. Bp., 1987.
- Bona, 1988* Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai. Bp., 1988.
- Gelich I–III.* Gelich Rikhard: Magyarország függetlenségi harcza 1848–49-ben. I–III. köt. Bp., é. n.
- Görgey Artúr I–II.* Görgey Artúr: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. S. a. r.: Katona Tamás. I–II. köt. Bp., 1988.
- Görgey István I–III.* Görgey István: 1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata. Tanulmányok és történelmi kritika. I–III. köt. Bp., 1885–1888.
- Hermann, 1994* Hermann Róbert: Görgei Artúr és Kossuth Lajos levelezésének kiadatlan darabjai. In: Századok, 128. (1994) 922–999. p.
- Hermann: Csány* Hermann Róbert: Csány László, mint a feldunai hadtest kormánybiztosa (1848. szeptember 29.–1849. január 18.) In: Molnár, 1990. 133–219. p.
- HK** Hadtörténelmi Közlemények
- Katona I.* Katona Tamás szerk.: Az aradi vértanúk. I. köt. Bp., 1979.
- KLÖM XIII–XIV.** Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. I–II. Szerk.: Barta István. Bp., 1952–1953. (Kossuth Lajos összes munkái XIII–XIV.)
- KLÖM XV.** Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Szerk.: Barta István. Bp., 1955. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

- Molnár*, 1990 Kossuth kormánybiztosa, Csány László 1790–1849. Szerk.: Molnár András. Zalaegerszeg, 1990. (Zalai Gyűjtemény 30.)
- Pap* II. *Pap Dénes*: Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848–1849. II. köt. Pest, 1869.
- Steier* *Steier Lajos*: Görgey és Kossuth. Bp., é. n.

